

Інформаційно-аналітичний матеріал
до засідання Комітету Верховної Ради України з питань екологічної
політики та природокористування з питання демеркуризації промислового
майданчика ВАТ «Радикал»

Відкрите акціонерне товариство «Радикал» (на той час п/с №172, а пізніше Завод хімікатів та ДВП «Радикал») було введено в експлуатацію в 1951 році і до 1996 року було монополістом по виробництву в Україні деяких видів синтетичних матеріалів, зокрема, пінополіуретану, бертолетової солі, каустичної соди, гермобутилу, хімічних засобів захисту рослин.

В 1994 році підприємство було приватизовано шляхом корпоратизації та перетворено на ВАТ «Радикал», а 15 липня 1996 року припинило свою виробничу діяльність.

Зупинка виробництва була проведена з порушенням вимог природоохоронного законодавства, без відповідних регламентних робіт та виводу потужностей з експлуатації.

Залишки хімічних речовин не були вивезені з підприємства, не організована належним станом охорона. Утворилась дуже складна екологічна ситуація, що створила загрозу здоров'ю мешканцям м. Києва.

В умовах, що склалися, протягом 1998-2000 років, з метою зняття соціальної напруги у колективі ВАТ «Радикал», Київською міською державною адміністрацією тричі виділялись кошти для погашення заборгованості по компенсаційним виплатам профхворим та інвалідам праці на загальну суму 430,0 тис.грн.

У березні 1999 року стан справ на ВАТ «Радикал» розглядався під головуванням Марчука Є.К. на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та праці, де приймається рішення про звернення до Генеральної прокуратури та про створення Тимчасової слідчої комісії.

За результатами перевірки Прокуратурою м.Києва 09.02.1998 по відношенню до тодішнього керівництва підприємства було порушено кримінальну справу за фактом шахрайства.

Наприкінці лютого 2000 року АЕК «Київенерго» звернулася до суду з заявою про визнання боржника – ВАТ «Радикал» банкрутом, оскільки останній неспроможний сплатити борг в сумі 1 222 670,0 грн.

4 серпня 2000 року Постановою Арбітражного суду м.Києва ВАТ «Радикал» визнаний банкрутом та відносно нього відкрита ліквідаційна процедура, а Ухвалою від 01.02.2002 по справі 24/142-б суд відповідно до ст.43 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визнав банкрута ВАТ «Радикал» особливо небезпечним підприємством хімічної промисловості та призначив керуючого санацією.

На виконання доручення Кабінету Міністрів України Київська міська Рада на сесії 29 червня 2000 року прийняла рішення №221\942 «Про ліквідацію наслідків виробництва хлору та каустичної соди на ВАТ «Радикал» у м.Києві», відповідно було прийнято розпорядження Київської міської державної адміністрації від 18.06.2001 р. № 1240 «Про ліквідацію наслідків виробництва хлору та каустичної соди на ВАТ «Радикал» у м.Києві», виділені кошти в розмірі

416,0 тис. грн та розпочаті роботи по збору ртуті та ртутевмісних шламів в залі електролізу корпусу 3 цеху №1, зливу ртуті з електролізерів і транспортуванню зібраної ртуті та ртутевмісних шламів для утилізації на ТОВ «Микитртуть».

За результатами тендеру було визначено виконавцем цих робіт Оперативно-рятувальну службу м.Харкова, яка приступила до роботи 15 серпня 2001 року. Роботи проводилися згідно з разовим регламентом, розробленим СП «Єврохім».

ВАТ НДІ «Синтеко» було обстежено територію промислового майданчику підприємства, складено карту її забруднення, розроблені рекомендації щодо очищення будівель і споруд, визначені обсяги робіт по знешкодженню залишків екологічно небезпечних речовин (зливу і нейтралізації кислот, очищенню від шкідливих домішок 5,0 тис. тон кухонної солі, нейтралізації шламонакопичувачів, проведенню рекультивації земель та ін.), розроблено план санації підприємства.

З 2001 до 2006 року згідно з планом санації:

вивезено на зберігання до УкрДО «Радон» 54 одиниці джерел іонізуючого випромінювання;

вивезено 127005,32 кг ртуті металеві, 96 тонн ртутевмісних шламів та понад 1 000 тонн брудного обладнання і хімічних речовин різного класу небезпеки;

проведено роботи з демонтажу обладнання, яке контактувало з ртуттю та відправлено на термічну демеркуризацію на ТОВ «Микитртуть» (електролізерів 82 од., розкладачів 78 од., графітових насадок до розкладачів 78 комп.);

демонтовано та відправлено на ТОВ «Микитртуть» на демеркуризацію 141 тонну металоконструкцій та обладнання (рештки трубопроводів тощо), які безпосередньо контактували з ртуттю металеві;

проведено роботи з нейтралізації 153 тонн соляної кислоти, 27,2 тонн сірчаної кислоти та 42 тонни олеуму, забруднених хлорорганічними сполуками; зібрано 30 тонн хімічних речовин, які неможливо ідентифікувати, й направлено на знешкодження до ТОВ «ЕЛГА» м. Шостка;

знешкоджено 28 тонн вибухонебезпечних залишків бертолетової солі;

знешкоджено приблизно 380 тонн відходів бертолетової солі;

відновлено та відремонтовано 3000 кв.м внутрішньозаводських шляхів;

замінено приблизно 1000 пог. м огорожі;

демонтовано будівельні конструкції корпусу 101, який був у стадії руйнації;

проведено екологічну санацію 105 корпусів, будівель та споруд з прилеглою до них територією на промайданчику ВАТ «Радикал».

З 2007 до 2011 року включно не знаходило вирішення питання виділення фінансування для здійснення робіт з екологічної санації ВАТ «Радикал».

З метою вирішення екологічних проблем ВАТ «Радикал» виконавчий орган Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація) у 2012 - 2014 роках за рахунок коштів бюджету міста Києва:

розробив техніко-економічне обґрунтування демеркуризації промислового майданчика ВАТ «Радикал» (далі – ТЕО);

вивіз за межі України та знешкодив 4,4 тонни небезпечних відходів хлорвмісних пестицидів;

здійснив відбір проб та хіміко-аналітичну оцінку рівня забруднення шарів ґрунту, ґрунтових вод, споруд, рослинності на промисловому майданчику ВАТ «Радикал» та території, яка до нього прилягає;

сконструював та виготовив спеціальне обладнання для завантаження відходів у транспортні засоби.

здійснив вивезення за межі України на знешкодження 292,84 тонни хлорорганічних та неідентифікованих сполук з території ВАТ «Радикал».

Розробленим ТЕО визначено, що обсяг ртутевмісних відходів, які мають бути вилучені та вивезені з території ВАТ «Радикал», становить приблизно 200,0 тис. тонн, а також розглянуто три можливих варіанти проведення демеркуризаційних робіт:

перший варіант – проведення демеркуризації промислового майданчика ВАТ «Радикал» у разі утилізації та захоронення всіх ртутевмісних відходів на полігоні ТОВ «Микитртуть» (вартість 224 382,0 тис. грн у цінах 2012 року);

другий варіант – здійснення демеркуризації промислового майданчика ВАТ «Радикал» у разі утилізації висококонцентрованих відходів на ТОВ «Микитртуть» (приблизно 10,0 тис. тонн) та захоронення відходів з низькою концентрацією на спеціалізованому полігоні (полігона в Україні немає) в Київській області (вартість 237 042,0 тис. грн у цінах 2012 року);

третій варіант – проведення демеркуризації промислового майданчика ВАТ «Радикал» у разі утилізації та захоронення всіх ртутевмісних відходів за межами України (вартість 1 271 389,62 тис. грн у цінах 2012 року).

Слід зазначити, що ТОВ «Микитртуть» єдине в Україні спеціалізоване підприємство, що здійснює переробку ртутевмісних відходів, але його потужність становить лише 2,0 тис. тонн на рік та на сьогодні воно перебуває на окупованій території окремих районів Донецької області України.

Спеціалізованого полігону по поводженню з небезпечними відходами в Україні немає, а відсутність у спеціалізованих організацій дозволів на транскордонні перевезення не дає можливості вивезти відходи за межі України.

У 2013 році планувалося розпочати проведення санації території ВАТ «Радикал» за рахунок державних бюджетних коштів відповідно до Загальнодержавної цільової програми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013–2017 роки, затвердженої Законом України «Про Загальнодержавну цільову програму захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013–2017 роки».

Однак передбачені Загальнодержавною цільовою програмою кошти у 2013–2017 роках так і не виділялися.

Протягом 2015 – 2018 років (крім 2016 - кошти не були виділені) із міського природоохоронного фонду виділялися кошти та оголошувалися конкурси на закупівлю робіт та послуг спрямованих на поліпшення екологічного стану на території ВАТ «Радикал», однак тендерні пропозиції або надані матеріали учасників конкурсних торгів не відповідали чинному законодавству та були відхилені, а у 2018 році хоч і був за результатами конкурсу укладений договір на виконання робіт, але роботи виконавцем були виконанні не в повному обсязі, а тому договір розірвано, а кошти повернуто до бюджету міста Києва.

Під час розробки ТЕО демеркуризації промислового майданчика ВАТ «Радикал» у 2012 році був здійснений аналіз існуючого ртутного забруднення території підприємства, ґрунтів та підземних вод.

В районі ВАТ «Радикал» перший від поверхні водоносний горизонт має потужність 60 м і підстелений мергелями та глинами потужністю 12-20 м.

Площа ореолу підземних вод, забруднених ртуттю вище санітарно-гігієнічних норм (0,0005 мг/л), складає 1,5 км. кв. а глибина забруднення ґрунтових вод складає 10-15 м. від поверхні землі, за винятком цеху електролізу, де глибина складає до 21-22 м. від поверхні землі.

Також була створена математична модель розповсюдження ртутного забруднення ґрунтових вод, яка показала, що у найближчі 50 років ореол забруднення ртуттю не досягне річки Дніпро, а у разі повної локалізації основних джерел забруднення ґрунтових вод, ореол забруднення може зберігатися тривалий час в межах сучасних границь.

З метою вирішення екологічних проблем ВАТ «Радикал» у 2020 році за рахунок коштів міського фонду охорони навколишнього природного середовища планується розробити Проект демеркуризації промислового майданчика ВАТ «Радикал», в т.ч. здійснити державну експертизу цього проекту та ТЕО.

Після розробки Проекту має бути вирішене питання щодо виділення державного бюджетного фінансування для здійснення очисних робіт території та об'єктів ВАТ «Радикал» або залучення для цього коштів відповідних міжнародних екологічних фондів і програм.

10 грудня 2019 року на території ВАТ «Радикал» відбулася робоча зустріч представників виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) з народними депутатами та представниками громадськості міста Києва, на якій було визнано, що екологічні проблеми ВАТ «Радикал» не є проблемами міста Києва, а є проблемами загальнодержавного рівня і до їх розв'язання мають бути залучені вищі державні органи виконавчої влади України.